

**Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.084
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору педагогічних наук, професору
СТИНСЬКІЙ Вікторії Володимирівні
76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57**

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук,
професора, завідувача кафедри педагогіки та соціальної роботи
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Тимчук Людмили Іванівни
на дисертаційну роботу Басараб Наталії Ярославівни
«Розвиток післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних
областях України (1945-1991 рр.)», подану на здобуття ступеня
доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми – обов'язкова вимога до будь-якої дисертації, традиційний перший критерій, за яким здійснюється її експертиза. Констатуємо, що в рецензованій роботі цей критерій витриманий повною мірою. Авторка обґрунтовано розкриває соціальну важливість дослідження, його відповідність сучасним запитам суспільства; коректно аргументує недостатню вивченість проблеми в науковій літературі; окреслює суперечності й пропонує способи й підходи до їх вирішення.

Так, в обґрунтуванні актуальності теми дослідження дисертантка об'єктивно апелює до сенсу післядипломної освіти як своєрідного випереджувального механізму, здатного адаптувати існуючу систему освіти до викликів часу і нових вимог розвитку держави.

Вдаючись до ретроспекції, дослідниця ілюструє, що попри різний суспільно-політичний контекст, тривав закономірний «розвиток післядипломної освіти вчителів початкових класів» як «відкритий динамічний процес поступових змін у діяльності закладів і установ фахового вдосконалення педагогічних працівників зі своєчасною еволюцією завдань, форм і методів їх діяльності, зумовлених об'єктивними потребами суспільства, спрямованих на безперервне, цілеспрямоване професійне зростання фахівців на основі здобутої раніше вищої освіти».

У такій інтерпретації ключового словосполучення дослідження впадає у вічі акцент авторки – «зі своєчасною еволюцією». Матеріали дисертації засвідчують, що навіть тотальна ідеологічно-партійна наповнюваність не змогла знівелювати сутність феномену післядипломної освіти. Дослідниця репрезентує її не лише як інституційну структуру, чітко регламентовану політично ангажованими нормативами, що закономірно, адже освіта завжди є

віддзеркаленням суспільно-політичної ситуації в державі. Позаяк, за матеріалами дисертації, післядипломна освіта постає як своєрідний освітній простір, заснований на персональній комунікації учителів, коли знання теорії предмета і технології навчання переплітаються з їх почуттями і прагненнями, що в результаті сприяє інтеграції професійного і особистісного в педагогічній діяльності. Власне, це суголосно з сучасним баченням місії післядипломної освіти.

Важливим маркером актуальності, на наш погляд, також є виразна ідейна лінія, яка наскрізно пронизує зміст роботи. Так, узагальнюючи досвід розвитку післядипломної освіти вчителів початкових шкіл в західних областях України 1945-1991 рр., авторка доводить, що навіть в умовах тотального домінування радянських наративів, тут «були педагоги, які керувались морально-етичними нормами у своїх вчинках, поведінці, підтримували життєдіяльність суспільства, адже вони були носіями культури і загальнолюдських цінностей та своєю високою гуманістичною спрямованістю несли позитивний вплив на юне покоління, упорядковували суспільне життя, стояли на захисті добра, справедливості, толерантності». Представлені в додатках біографії окремих персоналій (викладачів, учителів, методистів, директорів) підтверджують їх ментальну інтелігентність й вірність цінностям українського народу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Якраз такі результати розглядаємо значущими для науково-дослідницької теми «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання у системі безперервної освіти», над якою працює кафедра педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника і в рамках якої виконувалося дисертаційне дослідження Басараб Наталії.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність.

Сформульовані в дисертаційній роботі наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно обґрунтовані здобувачкою та викладені в доказовій формі.

Визначальними характеристиками рецензованої роботи вважаємо її багатовимірність, цілісність змісту, інформативність.

Багатовимірність наукового пошуку забезпечена міждисциплінарним аналізом об'єкта дослідження в понятійно-термінологічному та історичному ракурсах з урахуванням суспільно-політичних, соціально-економічних, соціально-культурних і психолого-педагогічних чинників.

Аргументом інформативності дослідження у широкому контекстному й локальному діапазонах є масив систематизованого фактологічного матеріалу, опрацьованого на основі широкої джерельної бази, представленої нормативно-правовими документами, наративними працями (монографії, дисертації, автореферати, статті, збірники конференцій, матеріали освітянської і науково-педагогічної преси, довідкові видання (енциклопедії, словники), архівними

джерелами. Зазначимо, що впорядкований список джерел виразно відображає позицію авторки й загалом методологію і концепцію дослідження.

Успішне вирішення завдань дисертаційної роботи забезпечено оптимальним поєднанням методичного інструментарію. Так, застосування загальнонаукових методів дослідження (аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, узагальнення) сприяло всебічному висвітленню основних положень нормативно-правової бази із забезпечення діяльності й розвитку післядипломної педагогічної освіти, вивченню теоретичного та практичного складників функціонування післядипломної освіти вчителів початкових шкіл у західних областях України досліджуваного періоду; поняттєво-термінологічний метод використано для визначення сутності базових понять; за допомогою пошуково-бібліографічного методу систематизовано й класифіковано джерела (науково-педагогічна, методична література, періодика); в ході історико-педагогічного аналізу літератури простежено історичні тенденції розвитку післядипломної освіти вчителів у регіоні; метод історичної ретроспективи дозволив виявити еволюційні зміни в розвитку післядипломної освіти педагогічних працівників; структурно-системний метод сприяв розробленню періодизації розвитку післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945-1991 рр.), а історико-компаративістський аналіз застосовано для з'ясування особливостей розвитку змісту післядипломної освіти вчителів початкової школи наскрізно виокремлених періодів; проблемно-пошуковий метод використано в окресленні перспектив впровадження позитивного історичного досвіду в сучасну післядипломну освіту.

Заслуговує на увагу застосування нетипового для історико-педагогічного дослідження методу фокус-групових дискусій для проведення обговорень із представниками освітянської сфери (учителями, методистами, директорами шкіл), у результаті чого авторка пропонує власну проєкцію професійного вдосконалення вчителів початкової школи з урахуванням відповідей респондентів та осмислення можливих шляхів екстраполяції позитивних ідей історичного досвіду.

Цікавим і ефективним також видається застосування методу контент-аналізу в інтерпретації сучасних цифрових технологій (хмара тегів, с.114).

Наукова новизна та достовірність одержаних результатів, що виносяться на захист.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що вперше здійснено комплексне історико-педагогічне дослідження розвитку післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945–1991 рр.); визначено чинники, що впливали на розвиток післядипломної педагогічної освіти в західних областях України досліджуваного періоду - політико-правові, соціально-економічні, культурно-освітні, соціально-психологічні; розроблено періодизацію розвитку післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях; схарактеризовано особливості змісту та еволюціонування кваліфікаційної підготовки педагогічних

працівників у системі післядипломної освіти, яка передбачає безперервне фахове вдосконалення, забезпечує поглиблення, розширення та оновлення професійних знань, умінь і навичок учителів початкових класів на основі здобутої раніше освітньо-професійної підготовки та набутого практичного досвіду; окреслено шляхи покращення доступу до професійного зростання вчителів початкової школи в розбудові сучасної неперервної педагогічної освіти через позиції відповідей на запитання про узгодження суперечностей між реальним змістом педагогічної освіти, вимогами школи та викликами держави (на прикладі Івано-Франківської територіальної громади).

Імпонує належна увага авторки до визначення термінологічного поля дослідження. Попри певну усталеність ключових понять, в роботі піддаються теоретичному аналізу такі, як: «післядипломна освіта», «післядипломна освіта вчителів початкових класів», «розвиток післядипломної освіти вчителів початкових класів», «підвищення кваліфікації», «самоосвіта», «педагогічна майстерність», «професіоналізм», «професійна компетентність». Важливо, що авторка подає сучасне визначення понять і висвітлює їх тлумачення упродовж усього досліджуваного періоду.

Набули подальшого розвитку відстеження провідних тенденції розвитку системи післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України, зокрема, вивчення, узагальнення та поширення з-поміж учителів передового педагогічного досвіду (стенограм уроків, методичних розробок, збірників), активізація розвитку внутрішньошкільної методичної роботи вчителів, яка була однією із найактуальніших форм кваліфікаційного зростання педагогів досліджуваного періоду.

Значним фактажем представлений розвиток популярних у досліджуваній період форм підвищення кваліфікації - курси, семінари, педагогічні практикуми, радіолекції, конференції, наради, виставки, навчальні екскурсії, опорні школи, консультування, фахові гуртки, університети наукових знань, вечірні університети партійної підготовки, педагогічні лекторії, товариства, екскурсії, самостійна освіта.

Серед переваг роботи варто вказати також на відповідність її змісту такому критерію якісного наукового дослідження, як евристичність. Погоджуємося з авторкою, що опрацьовані й систематизовані емпіричні матеріали, отримані результати відкривають нові можливості для подальших досліджень. Крім історико-педагогічного й компаративного ракурсу, авторка спрямовує увагу на перспективи вивчення післядипломної освіти в емпіричному напрямі, про що певним чином символізують заявлені в фіналі роботи авторські бачення концепції чат-боту TeachSkillsFinder «Освіто-Кваліфікатор» для пошуку курсів із підвищення кваліфікації працівників освіти.

Заявлена в темі дисертації проблема наразі є резонансною, тому оприлюднені авторкою 18 публікацій вважаємо важливим доповненням до української педагогічної бібліографії з історії розвитку післядипломної освіти.

Ретельний аналіз представленого в дисертації списку наукових публікацій Басараб Наталії та ознайомлення із їх змістом (завдяки інформаційним ресурсам мережі Інтернет) дає підстави констатувати, що матеріали й

результати дослідження належним чином оприлюднені, повно й достатньою мірою відображають сутність виконаної роботи.

Практичне значення результатів дослідження.

Скомпоновані в основному змісті й додатках до дисертації матеріали є потенційно засадничими, інформативними й ілюстративними для наукового пошуку; можуть бути використані для підготовки навчально-методичної літератури та підготовки семінарів, круглих столів, конференцій, диспутів. Зібраний та узагальнений науково-теоретичний, фактологічний матеріал значущий для подальшого вивчення історії розвитку післядипломної освіти (кваліфікаційного вдосконалення) українського вчительства.

Позитивні відгуки за результатами впровадження результатів дослідження у закладах вищої та післядипломної освіти м.Івано-Франківськ, Тернопіль, Дрогобич переконують у доцільності введення в освітній процес розробленого авторкою елективного курсу «Післядипломна педагогічна освіта в умовах євроінтеграції».

Загальна оцінка змісту роботи.

Дисертаційна робота Басараб Наталії справляє позитивне враження. Їй властиві необхідні ознаки якісної наукової роботи:

- обґрунтованість й аргументованість основних положень, наукова новизна отриманих результатів;
- зрозуміла логіка, виражена синергія інформації методологічного, теоретичного й емпіричного характеру;
- впорядкована бібліографія, що підтверджує вірогідність результатів дослідження;
- оптимальний підбір дослідницьких методів;
- виражені й завершені висновки;
- позитивні результати впровадження матеріалів дисертації освітній процес закладів вищої освіти України;
- належне відображення результатів дослідження у фахових наукових публікаціях й апробаційного характеру;
- грамотне технічне і стилістичне оформлення.

Відсутність порушення академічної доброчесності.

Дисертація містить результати авторських досліджень дисертантки. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело й належним чином оформлені.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження.

1. У першому розділі дисертаційної роботи проаналізовано поняттєво-категоріальний апарат дослідження, узагальнено термінологію з основних питань проблеми, запропоновано власне визначення поняття розвитку післядипломної освіти вчителів початкових класів. Водночас, вважаємо

доцільним для характеристики ключових понять дослідження звернутися до найновішої довідкової літератури.

2. У науковому дослідженні здобувачкою визначено конкретні чинники, які впливали на розвиток післядипломної педагогічної освіти в західних областях України означеного періоду (політико-правові, соціально-економічні, культурно-освітні, соціально-психологічні). Однак, варто було чіткіше окреслити особливості впливу національного спрямування змісту освіти на кваліфікаційне вдосконалення освітян регіону.

3. У дисертації звернена увага на особливості становлення й розвитку інститутів післядипломної освіти західних областей України. Позаяк, доречно було конкретизувати, чи були та які відмінності в роботі обласних інститутів (Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Чернівецької) саме з питань підготовки вчителів початкових класів.

4. Матеріали третього розділу задля читабельності й більш виразної структурованості змісту варто розділити на два параграфи.

Загальний висновок. Дисертація Басараб Наталії Ярославівни «Розвиток післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945-1991 рр.)», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, - завершена наукова праця, результати якої мають обґрунтовану наукову новизну й практичну значущість.

Дисертаційна робота відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 № 44 та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), а її авторка, Басараб Наталія Ярославівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки
та соціальної роботи
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Людмила ТИМЧУК

доцільним для характеристики ключових понять дослідження звернутися до найновішої довідкової літератури.

2. У науковому дослідженні здобувачкою визначено конкретні чинники, які впливали на розвиток післядипломної педагогічної освіти в західних областях України означеного періоду (політико-правові, соціально-економічні, культурно-освітні, соціально-психологічні). Однак, варто було чіткіше окреслити особливості впливу національного спрямування змісту освіти на кваліфікаційне вдосконалення освітян регіону.

3. У дисертації звернена увага на особливості становлення й розвитку інститутів післядипломної освіти західних областей України. Позаяк, доречно було конкретизувати, чи були та які відмінності в роботі обласних інститутів (Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Чернівецької) саме з питань підготовки вчителів початкових класів.

4. Матеріали третього розділу задля читабельності й більш виразної структурованості змісту варто розділити на два параграфи.

Загальний висновок. Дисертація Басараб Наталії Ярославівни «Розвиток післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945-1991 рр.)», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, - завершена наукова праця, результати якої мають обґрунтовану наукову новизну й практичну значущість.

Дисертаційна робота відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 № 44 та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), а її авторка, Басараб Наталія Ярославівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри педагогіки

та соціальної роботи

Чернівецького національного університету

імені Юрія Федьковича

Людмила ТИМЧУК

